

MÉS ENLLÀ DEL MUR: De Tiananmen a Hong Kong

Jordi Quero, investigador CIDOB
@Quero53

599

OCTUBRE
2019

Com reaccionarien avui les democràcies liberals davant una potencial repressió encara més contundent de les protestes a Hong Kong? Què farien davant una repetició de Tiananmen el 1989? Mai abans havia estat tan clara com ara la renúncia dels estats democràtics liberals a fer proselitisme del seu sistema de valors i institucions. Després de 30 anys, i un cop desaparegut del record col·lectiu del que va significar la caiguda del mur de Berlín, aquell optimisme transcendent que creia en l'arribada d'una "onada democràtica" ha mutat en un pragmatisme occidental asèptic davant del colós econòmic asiàtic.

La història ha volgut que coincideixin en el temps les mobilitzacions contra l'autoritarisme a Hong Kong i el 30è aniversari tant de la caiguda del mur de Berlín com de la massacre a Tiananmen. A Alemanya, l'enderroc coral dels envans i la presa dels checkpoints simbolitzà la reivindicació del ciutadà i l'inici de la fi del despotisme i l'opressió soviètics. S'encetava un nou període marcat per la victòria de l'estat de dret i els sistemes liberals de representació democràtica. A la Xina, la repressió per part de l'exèrcit popular generà respostes irades per part d'aquelles mateixes democràcies hiperoptimistes, com ara les contundents condemes i sancions econòmiques dels Estats Units, el Regne Unit i l'aleshores Comunitat Europea. Les reaccions des del bàndol liberal venien a dir que allò ja no era tolerable, que la Budapest del 1956 quedava massa lluny. Molts ho varen interpretar com un dels darrers rampells violents d'un règim que prenia consciència de la seva debilitat davant l'onada democràtica. Després de la caiguda del mur i la derrota de la Unió Soviètica, pensaven, era ja inevitable que la Xina no seguís les passes marcades pel liberalisme de manual i, gràcies a l'economia de mercat i el consegüent sorgiment d'una classe mitjana empoderada, es convertís, al cap d'uns anys, en una democràcia més.

Tres dècades després de l'enderroc del mur això no solament no ha passat, sinó que sembla que les democràcies del món estiguin en retrocés i acovardides. Trenta anys d'anades i vingudes que ens retornen al punt de partida: uns estudiants als carrers de la Xina demanant més drets democràtics. Els canvis d'aquestes tres darreres dècades i el recorregut de les mateixes democràcies liberals ens donen pistes precisament sobre què en podríem esperar avui dia davant una possible repetició dels fets.

De la victòria a l'eufòria

La fi de la Guerra Freda, simbolitzada en la caiguda del mur de Berlín, va ser conceptualitzada per molts com una victòria de la democràcia. Com que el conflicte bipolar es va pensar en termes essencialment ideològics o de competició de sistemes polítics i econòmics, semblava intuïtiu creure que la desaparició del contrari significava la confirmació de la validesa –i fins i tot la superioritat– del sistema propi. Una eufòria col·lectiva s'apoderà de les democràcies, es despertà un optimisme transcendent que declarà “la fi de la història” i la inevitabilitat d'una victòria definitiva i perenne. Un rere l'altre els règims autoritaris sucumbirien a l'“onada democràtica”. Davant d'això, el rol de les democràcies liberals havia de ser, en tot cas, “accelerar la història”: el proselitisme democràtic passava per treballar en benefici d'una liberalització econòmica que, a mitjà termini, es traduiria en una liberalització política. El multilateralisme global dels anys 90 és una bona il·lustració d'aquesta convicció si pensem, entre altres qüestions, en l'Agenda per a la Pau de Nacions Unides (1992), la transformació del GATT en l'Organització Mundial del Comerç (1995) o el període Wolfensohn al Banc Mundial (1995-2005).

Tres dècades després de l'enderroc del mur sembla que les democràcies del món estiguin en retrocés.

De l'eufòria a la imprudència

L'optimisme democràtic generà de seguida un clima d'eufòria que portà a la sobreactuació. L'intervencionisme liberal al Tercer Món dels 90 en endavant en va ser el millor exemple. Les intervencions militars –en general, infructuoses– a Somàlia (1992), Djibouti (1992) i Haití (1994), a cavall entre l'humanitarisme i les lògiques de canvi de règim i promoció democràtica, són conseqüència d'aquell optimisme. La imprudència es va veure agreujada per la sensació d'impotència resultant dels genocidis a Ruanda (1994) i Srebrenica (1995), on després d'entendre en una primera instància que no es podia ni s'havia de fer res, es gestaren arguments morals de pes per justificar posteriors intervencions. Timor Oriental o els bombardejos de Iugoslàvia per part de l'OTAN durant la guerra de Kosovo (ambdós el 1999) encaixen amb aquesta descripció. Ni tan sols la crisi financera asiàtica (1997), que va demostrar que ni el creixement sostingut era tan fàcil d'aconseguir ni l'economia de mercat i la democràcia eren vasos necessàriament comunicants, va fer disminuir l'eufòria. Després dels atemptats de l'11-S del 2001, i amb l'afegit de la por i “la guerra contra el terror”, alguns estats democràtics iniciaren una segona ronda d'accions imprudents que tenien com a narrativa central el proselitisme democràtic liberal com a antídote al radicalisme i el terrorisme. La invasió de l'Afganistan va donar inici a un intent de canvi de règim que avui, prop de 20 anys després, sembla que passa per la tornada al poder d'uns talibans descafeïnats. I llavors, arribà l'Iraq.

De la imprudència al fracàs

La invasió de l'Iraq (2003), arquetip del paradigma *neocon* de la “democracy promotion” i el “regime change”, fou la màxima expressió de la imprudència. Les democràcies ho podien tot, fins i tot en els contextos més difícils. Però la realitat colpejà tots els cicérons republicanistes. Després de prop de 200.000 víctimes mortals des de la intervenció, la sensació a les capitals proselitistes fou que el preu a pagar era ja insostenible. Especialment per un resultat tan pobre i fràgil. Va ser una presa de consciència definitiva que, més enllà de voluntats espúries, no existia la capacitat per construir una democràcia importada a la força. Descobriren per la via més dura que, potser, la victòria democràtica ni seria còmoda ni molt menys inevitable. Que solament pot existir imperatiu moral sobre allò que pots fer, no sobre el que és fora del teu abast. Anys més tard, les anomenades Primaveraes Àrabs (2011) liquidaren la reflexió. Líbia va ser la ratificació que el proselitisme intervencionista no funciona; Síria, la confirmació que ja no ho tornariem a fer més.

El mal anomenat Occident, especialment, renega per la via dels fets dels seus valors humanistes fundacionals.

Del fracàs al nihilisme

Després de 30 anys, i desaparegut del record col·lectiu el que va significar la caiguda del mur, el suflé eufòric ha baixat. El que trobem avui és un retorn als dubtes. Les mateixes democràcies no solament es qüestionen les capacitats de generar canvis efectius, sinó la vigència de la democràcia com a aspiració universal. Mai abans havia estat tan clara com ara la renúncia dels estats democràtics liberals a fer proselitisme del seu sistema de valors i institucions. Ben al contrari, fins i tot sembla que hagin renunciat a la idea que el que és bo per a elles és bo per a la humanitat en el seu conjunt. El mal anomenat Occident, especialment, renega per la via dels fets dels seus valors humanistes fundacionals, encara en la seva pròpia evolució interior, així com del seu potencial transformador exterior. El nihilisme democràtic impera.

I enmig de tants dubtes, Hong Kong. D'acord amb aquest nihilisme resultant de les darreres tres dècades sembla probable que un pragmatisme asèptic, economicista, impediria fins i tot aixecar massa la veu davant el colós econòmic asiàtic. Acceptar-se incapaç de pressionar a favor de l'avenç democràtic –o tan sols un mínim respecte pel compliment de l'imperi de la llei, la separació de poders i els drets humans més fonamentals– és el resultat de la presa de consciència de tots els fracassos anteriors. Posar-se de perfil com a única resposta col·lectiva possible.

Però si l'eufòria s'ha demostrat perillosa, el nihilisme enfosqueix també l'essència de les democràcies. Acceptar que no es pot fer sempre el que es vulgui no implica la renúncia sistemàtica a la denúncia. Dir que no es pot fer res pel futur de la democràcia a Hong Kong no és equiparable a l'abdicació de, com a mínim, denunciar que ens ofèn el que veiem i que creiem en formes de fer i de governar diferents de les imposades per la via de la repressió. Tiananmen va ser el símbol que alguna cosa canviava; Hong Kong no hauria de ser la mostra que en 30 anys no hem après quin món volem.